

جمهوری اسلامی ایران
شورای عالی حوزه علمیه قم

شهرستان: نجف آباد
مدرسه علمیه: الزهرائیه (س)

جهاد اقتصادی

فقردایی از دیدگاه معصومین علیهم السلام

محقق:

اکرم بهرامیان

تاریخ:

پاییز ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

خداوند بی‌نیاز است و بی‌نیازکننده‌ی هر مستمندی است. پس باید از فقر و عیالمندی به خدا پناه برد و با انجام دستوراتی که از معصومین وارد شده است فقرزدایی کرد و میانه‌روی را سرلوحه‌ی زندگی خود قرار داد تا در دنیا و آخرت سعادت‌مند زندگی کنیم.

در این تحقیق به فقرزدایی از دیدگاه معصومین پرداخته شده است که با راهکارهایی مثل یاد خدا، رضایت، استغفار، دعا، توکل به خدا، نیکوکاری، خوش اخلاقی، نیت پاک، دوری از تنگ‌نظری، انفاق، زکات، حضور میهمان در منزل، دائم‌الوضو، ترک گناه و معصیت، اظهار درویشی، ازدواج، جهاد، اقتصاد و میانه‌روی، نیکی به پدر و مادر، صله رحم، شستشوی دست‌ها قبل و بعد از غذا، خوردن غذاهای بیرون از سفره، روزی دو بار مسواک زدن، گرفتن ناخن، کوتاه کردن شارب و خیلی از موارد دیگر که در تحقیق به آن پرداخته شده است که بیانگر آن است که اسلام آیینی است فراگیر تمام دستورات زندگی که جز با پیمودن آن‌ها، دستیابی به قلّه‌های کمال میسر نمی‌شود.

کلیدواژه‌ها: فقر، وسعت رزق، روزی، تنگدستی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه.....
۲.....	۱- سپاسگزاری و شکر نعمت.....
۲.....	۲- یاد خدا.....
۲.....	۳- رضایت.....
۳.....	۴- استغفار.....
۳.....	۵- دعا.....
۴.....	۶- توکل به خدا.....
۴.....	۷- نیکوکاری.....
۵.....	۸- خوش اخلاقی و مهربانی.....
۵.....	۹- نیت پاک.....
۵.....	۱۰- طراوت اندیشه.....
۵.....	۱۱- دوری از تنگ نظری.....
۶.....	۱۲- سهل گرفتن در زندگی با دیگران.....
۶.....	۱۳- انفاق.....
۷.....	۱۴- زکات.....
۷.....	۱۵- ترک گناه و معصیت.....
۸.....	۱۶- اظهار درویشی.....
۸.....	۱۷- ازدواج.....

- ۱۸- جهاد..... ۸
- ۱۹- اقتصاد و میانه‌روی..... ۹
- ۲۰- جوینده..... ۹
- ۲۱- نیکی به پدر و مادر..... ۱۰
- ۲۲- صله رحم..... ۱۱
- ۲۳- شستشوی دست‌ها قبل و بعد از غذا..... ۱۱
- ۲۴- خوردن غذاهای بیرون از سفره..... ۱۱
- ۲۵- سرکه..... ۱۲
- ۲۶- روزی دو بار مسواک زدن..... ۱۲
- ۲۷- گرفتن ناخن..... ۱۲
- ۲۸- کوتاه کردن شارب..... ۱۳
- ۲۹- شستشوی سر با خطمی..... ۱۳
- ۳۰- شانه زدن..... ۱۳
- ۳۱- شانه زدن ریش بعد از هر وضو..... ۱۳
- ۳۲- استعمال گلاب..... ۱۴
- ۳۴- در دست کردن انگشتری عقیق..... ۱۴
- ۳۵- در دست کردن انگشتری فیروزه..... ۱۴
- ۳۶- در دست کردن انگشتری یاقوت به ویژه یاقوت زرد..... ۱۴
- ۳۷- در دست کردن انگشتری زمرد..... ۱۵
- ۳۸- نوشتن ماشاءالله لا قوه الا بالله، استغفرالله بر انگشتری..... ۱۵
- ۳۹- به دست گرفتن عصا..... ۱۵
- ۴۰- روفتن خانه..... ۱۶
- ۴۱- روشن کردن چراغ پیش از غروب..... ۱۶
- ۴۲- نامگذاری فرزندان به نام‌های مقدس..... ۱۶

صفحه**عنوان**

۱۵.....	۴۳- عبادت
۱۷.....	۴۴- دو رکعت نماز
۱۷.....	۴۵- نماز شب
۱۸.....	۴۶- نماز استغفار
۱۸.....	۴۷- نماز رفع فقر
۱۹.....	- قرائت قرآن
۱۹.....	۴۸- سوره واقعه
۱۹.....	۴۹- سوره اخلاص
۱۹.....	۵۰- سوره دخان
۲۰.....	نتیجه
۲۱.....	فهرست منابع

مقدمه

پیامبر خدا ﷺ می‌فرماید: «اگر رحمت پروردگار من به فقرا نبود، نزدیک بود که فقر به کفر بینجامد.» پس باید تا آنجا که ممکن است فقر را از زندگی خود و جامعه دور کرد به همین دلیل تحقیق حاضر فقرزدایی از دیدگاه معصومین علیهم‌السلام است که به ذکر پنجاه مورد از مواردی که فقر را زایل و یا از فقیر شدن جلوگیری می‌کند، می‌پردازد.

این مورد یا عبادی مثل: نماز، روزه، خواندن سوره‌هایی از قرآن و دعاهای وارد شده از معصومین سلام‌الله‌علیهم که با قصد قربت انجام می‌گیرد یا غیر عبادی مثل: مسواک زدن، جارو کردن منزل، شانه زدن و مواردی دیگر که از معصومین وارد شده است که بدون قصد قربت نیز محقق می‌شود.

پیشنهاد می‌شود موارد کار شده را از لحاظ علمی نیز بررسی کنند، مثلاً شانه زدن و ناخن گرفتن چه ربطی به فقر دارد.

۱- سپاسگذاری و شکر نعمت

حضرت محمد ﷺ فرمود: «الْحَمْدُ عَلَى النِّعْمَةِ أَمَانٌ لِزَوَالِهَا»؛^۱ سپاس بر نعمت، مایه امنیت از زوال آن است. پس شکر نعمت، نعمت را افزون کند و کفر نعمت، نعمت را زایل می کند.

۲- یاد خدا

رسول خدا می فرماید: «کسی که رزق او کم شده است زیاد تکبیر بگوید تا یاد خداوند باعث گشایش روزی او گردد.»^۲

۳- رضایت

راضی بودن از آنچه بر ایمان تعیین شده است، انسان را به بی نیازی می رساند. حضرت محمد ﷺ فرمود: «أَدَمَّا افْتَرَضَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْكَ تَكُنْ مِنْ أَعْبَدِ النَّاسِ وَ اجْتَنِبْ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْكَ تَكُنْ مِنْ أَوْرَعِ النَّاسِ وَ ارْضَ بِمَا قَسَمَهُ اللَّهُ لَكَ تَكُنْ مِنْ أَعْنَى النَّاسِ»؛^۳ واجبات خدا را بجا آر تا عابدترین مردم باشی، و از محرّمات خدا پرهیز تا پارساترین مردم باشی، به قسمتی که خدا برای تو تعیین کرده راضی باش تا بی نیازترین مردم باشی.

^۱ مرتضی فرید تنکابنی، راهنمای انسانیت، ص ۳۶۵

^۲ احمد لقمانی، رزق و روزی، رفاه، ص ۴

^۳ مرتضی فرید تنکابنی، راهنمای انسانیت، ص ۱۰۷

۴- استغفار

امام صادق علیه السلام می فرمایند: «زمانی که روزی شما کاستی گرفت و اندک شد، رو به استغفار و طلب توبه کنید که پروردگار متعال خود این را برای ما گشوده و فرموده است اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلِ السَّمَاءَ...»^۱.

۵- دعا

امام باقر علیه السلام می فرمایند: «بر شما باد به دعا برای برادرانت که همانا باعث افزایش روزی خواهد شد.»^۲

همچنین روزی امیرمؤمنان علی علیه السلام رو به فرزند خود امام مجتبی علیه السلام کرد و فرمود: «پسرم! همان کسی که گنج‌های آسمان‌ها و زمین را در اختیار دارد، به تو اجازه دعا و درخواست داده و اجابت آن را نیز تضمین کرده است. به تو امر کرده که از او بخواهی تا به تو عطا کند و از او درخواست رحمت کنی تا رحمتش را بر تو فروفرستد ... هرگاه بخواهی، با او درد دل می کنی و ناراحتی و مشکلاتت را در برابر او قرار می دهی، از او در کارهایت استعانت می جویی و از خزاین رحمتش چیزهایی را می خواهی که جز او کسی قادر به عطای آن نیست، مانند عمر بیشتر، تندرستی بدن و وسعت روزی. پس خداوند کلیدهای خزاینش را در دست تو قرار داده، زیرا به تو اجازه درخواست داده است. بنابراین هرگاه خواستی، می توانی به وسیله دعا درهای نعمت خدا را بگشایی و باران رحمت او را فرود آوری.»^۳

همچنین حضرت محمد صلی الله علیه و آله در حدیثی فرمودند: «أَكْثَرُ مِنَ الدُّعَاءِ فَإِنَّ الدُّعَاءَ يَرُدُّ الْقَضَاءَ»^۴؛ بسیار دعا کن که دعا قضا را دفع می کند و خودشان این چنین دعا می کردند:

^۱ احمد لقمانی، رزق و روزی، رفاه، ص ۴۰؛ سوره نوح، آیه ۱۰ و ۱۱

^۲ احمد لقمانی، رزق، روزی، رفاه، ص ۴۱

^۳ محمد بن حسین شریف الرضی، نهج البلاغه، نامه ۳۱، ص ۳۷۷

^۴ مرتضی فرید تنکابنی، رهنمای انسانیت، ص ۲۷۹

«اللَّهُمَّ اجْعَلْ أَوْسَعَ رِزْقِكَ عَلَيَّ عِنْدَ كِبَرِ سِنِّي وَانْقِطَاعِ عُمُرِي»؛^۱ خدایا روزی مرا هنگام پیری و واپسین زندگانی بیشتر از مواقع دیگر وسعت ببخش.

در کتاب وسعت رزق دعاهایی برای وسعت رزق نوشته شده است که برای اطلاعات بیشتر می توان به این کتاب مراجعه کرد.

۶- توکل به خدا

توکل به خداوند، فراوانی روزی را همراه دارد، آن هم رزقی بی گمان و بدون پیش بینی، چنان که رسول اکرم ﷺ می فرماید: «لَوْ أَنَّكُمْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو حِمَاصًا وَتَرُوحُ بَطَانًا»؛^۲ توکل کنندگان مانند پرندگان هستند که بدون دغدغه خاطر هر صبحگاه از لانه بیرون می روند و شامگاهان، سیر از روزی الهی به سرای خود بازمی گردند.

پس باید بر خدا توکل کرد و همه چیز را از او درخواست کرد زیرا اگر جهانیان بخواهند چیزی به تو بدهند و خداوند نخواهد، نمی توانند و اگر جهانیان بخواهند چیزی را که خداوند برای تو خواسته از تو منع کنند نمی توانند. بنابراین وقتی چیزی می خواهی از خدا بخواهد و وقتی کمک می جویی از خدا بخوی.^۳

۷- نیکوکاری

امام صادق علیه السلام خوبی به خانواده، نیکی به همگان و خوش اخلاقی پسندیده و به جا را موجب گشوده شدن درهای روزی بیان کرده اند.^۴

^۱ ابوالقاسم پاینده، نهج الفصاحة مجموعه کلمات قصار حضرت رسول ﷺ، ص ۲۴۷

^۲ سید عطاءالله مجدی، گل های جاویدان (هزار کلمه قصار)، ص ۲۸۰

^۳ مرتضی فرید تنکابنی، رهنمای انسانیت، ص ۲۲۸

^۴ احمد لقمانی، رزق، روزی، رفاه، ص ۴۳

همچنین امام باقر علیه السلام می فرمایند: «الْبِرُّ وَالصَّدَقَةُ يُنْفِيَانِ الْفَقْرَ وَيَزِيدَانِ فِي الْعُمْرِ وَ يَدْفَعَانِ عَنِ سَبْعِينَ مِائَةً سُوءًا»؛^۱ نیکی و صدقه فقر را دور می کند، عمر را می افزاید و از هفتاد نوع مرگ ناگوار جلوگیری می کند.

حضرت محمد صلی الله علیه و آله نیز در حدیثی می فرمایند: «الدُّعَاءُ يَرُدُّ الصَّفَاءَ وَإِنَّ الْبِرَّ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيُحْرَمُ الرِّزْقَ بِالذَّنْبِ يُصِيبُهُ»؛^۲ دعا رفع قضا کند و نیکی روزی را بیفزاید و بنده به وسیله گناهی که مرتکب شود از روزی خود محروم ماند.

۸- خوش اخلاقی و مهربانی

امام علی علیه السلام می فرمایند: «پاکی نیت و طراوت اندیشه، دوری از تنگ نظری در برخوردها، سهل گرفتن در زندگی با دیگران، گشایش چهره و خوش برخورد بودن با برادران مسلمان، گنج های رزق آدمی و باعث افزایش روزی انسان ها خواهد شد.»^۳
طبق حدیث می توان در ادامه فقرزدایی این موارد را اضافه کرد:

۹- نیت پاک

۱۰- طراوت اندیشه

۱۱- دوری از تنگ نظری

^۱ محمد محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۴۶۷۵؛ شیخ صدوق، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ص ۱۴۱

^۲ مرتضی فرید تنکابنی، همان، ص ۲۸۱؛ علامه مجلسی، بحار الانوار، ح ۷۱، ص ۸۱

^۳ احمد لقمانی، رزق، روزی، رفاه، ص ۴۲

۱۲- سهل گرفتن در زندگی با دیگران

حضرت محمد ﷺ می فرماید: «لَا سَهْلَ إِلَّا مَا جَعَلْتَ سَهْلًا»؛^۱ هر چه آسان گیری آسان گذرد.

۱۳- انفاق و صدقه

احادیثی را که در این زمینه می توان ذکر کرد شامل:

۱- امام علی علیه السلام می فرماید: «اسْتَنْزِلُوا الرِّزْقَ بِالصَّدَقَةِ»؛^۲ با صدقه اسباب نزول بیشتر رزق خود را فراهم کنید.

۲- باز امیرالمؤمنین فرمودند: «إِذَا أَمَلَقْنُمُ فَتَاجِرُوا اللَّهَ بِالصَّدَقَةِ»؛^۳ هرگاه تهیدست شدید به وسیله صدقه با خدا معامله کنید.

۳- الامام علی علیه السلام: «مداوُوا الْفَقْرَ بِالصَّدَقَةِ وَ الْبَدَلَ»؛^۴ فقر را با صدقه و بخشش، درمان کنید.

۴- حضرت محمد ﷺ فرمود: «إِنَّ الصَّدَقَةَ لَا تَزِيدُ الْمَالَ إِلَّا كَثْرَةً»؛^۵ صدقه مال را افزون می کند.

آن قدر انفاق عظمت دارد که حتی فرشتگان برای او دعا می کنند. حضرت محمد ﷺ می فرماید: «مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ قَطُّ إِلَّا بِجَنِّيْهَا مَلَكَانِ يَقُولَانِ يَا لَيْسَ لَكَ عَجَلٌ لِمَنْفِقٍ خَلْفًا»

^۱ ابوالقاسم پاینده، نهج الفصاحة مجموعه کلمات قصار حضرت رسول ﷺ، ص ۶۷۶

^۲ علی رضا صابری یزدی، محمدرضا انصاری، الحکم الزهراء با ترجمه انصاری، ص ۶۶۷

^۳ غررالحکم، ج ۱، ص ۳۱۲؛ رضا توحیدی، وسعت رزق، ص ۷۸؛ شیخ حسن دیلمی، ارشاد القلوب الی الصواب، ج ۱،

^۴ محمد محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۴۶۷۵

^۵ مرتضی فرید تنکابنی، رهنمای انسانیت، ص ۴۲۳

وَ عَجِّلْ لِمُمْسِكٍ تَلْفًا؛^۱ هر بار که خورشید طلوع می کند، دو فرشته از دو سوی آن گویند، خدایا انفاق گر را زودتر عوض ده و بخیل را زودتر آفتی ده. هرگز مال به واسطه صدقه کم نمی شود. حضرت علیه السلام فرمود: «مَا نَقَصَ مَالٌ مِنْ صَدَقَةٍ»؛^۲ مال از صدقه دادن نقصان نمی پذیرد.

۱۴- زکات

حضرت محمد صلی الله علیه و آله فرمود: «حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ»؛^۳ اموال خود را به وسیله زکات محفوظ دارید.

یا در حدیث دیگری می فرمایند: «... وَ لَا مَنَعُوا الزَّكَاةَ إِلَّا حُبْسَ عَنْهُمْ الْقَطْرُ»؛^۴ کسانی که زکات ندهند به خشکسالی مبتلا گردند.

۱۵- ترک گناه و معصیت

گناه و معصیت انسان را به نابودی و فقر می کشاند و او را از روزی محروم می کند. حضرت محمد صلی الله علیه و آله فرمود: «إِنَّ الرَّجُلَ لَيُحْرَمَ الرِّزْقَ بِالذَّنْبِ يُصِيبُهُ وَ لَا يَرُدُّ الْقَدَرَ إِلَّا الدُّعَاءُ وَ لَا يَزِيدُ فِي الْعُمْرِ إِلَّا الْبُرُّ»؛^۵ انسان به سبب گناه از روزی محروم ماند و تقدیر جز به دعا برنگردد و عمر جز به نیکوکاری دراز نشود.

^۱ قاضی قضاعی، شهاب الاخبار با ترجمه، ص ۳۳۶

^۲ مرتضی فرید تنکابنی، همان، ص ۴۲۷

^۳ مرتضی فرید تنکابنی، رهنمای انسانیت، ص ۳۴۳

^۴ همان

^۵ مرتضی فرید تنکابنی، رهنمای انسانیت، ص ۲۷۹؛ علامه مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۱۶۸

حضرت محمد ﷺ فرمود: «بِرُّ الْوَالِدَيْنِ يَزِيدُ فِي الْعُمْرِ وَالْكَذِبُ يَنْغُصُ الرِّزْقَ وَالْدُّعَاءُ يَرُدُّ الْقَضَاءَ»؛^۱ نیکی با پدر و مادر، عمر را افزون کند و دروغ روزی را کاهش دهد و دعا قضا را دفع کند.

۱۶- اظهار درویشی

امام علی علیه السلام فرمود: «مَنْ تَفَاقَرَ افْتَقَرَ»؛^۲ هر که اظهار درویشی کند، درویش گردد.

۱۷- ازدواج

امام صادق علیه السلام می فرماید: «مَنْ تَرَكَ التَّزْوِيجَ مَخَافَةَ الْعَيْلَةِ فَقَدْ آسَاءَ الظَّنَّ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ «إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ»»؛^۳ کسی که از ترس تهیدست شدن ازدواج نکند قطعاً نسبت به پروردگارش بدگمانی کرده است زیرا به فرموده پروردگار: اگر فقر باشید، خداوند آنانا را از فضل خود بی نیاز می گرداند. پس یکی دیگر از راه‌های فقرزدایی ازدواج است در صورتی که بسیاری از جوانان به خاطر ترس از فقر ازدواج نمی کنند.

۱۸- جهاد

حضرت محمد ﷺ فرمود: «الزُّمُّوْا الْجِهَادَ تَصْحُّوْا وَتَسْتَفْنُوْا»؛^۴ جهاد کنید تا سالم باشید و بی نیاز شوید.

^۱ ابوالقاسم پاینده، نهج الفصاحه، ص ۲۷۳

^۲ سید حسین شیخ الاسلام، گفتار امیرالمؤمنین علی علیه السلام همراه ترجمه فارسی هدایه العلم و غرر الحکم، ج ۲، ص ۱۱۵۳،

پیامبر اکرم ﷺ نیز چنین می فرماید، مرتضی فرید تنکابنی، راهنمایی انسانیت، ص ۵۱۵

^۳ شیخ صدوق، من لایحضره الفقیه، ص ۳۸۵؛ رضا توحیدی، وسعت رزق، ص ۷۷

^۴ ابوالقاسم پاینده، نهج الفصاحه مجموعه کلمات قصار حضرت رسول ﷺ، ص ۲۴۶

۱۹- اقتصاد و میانه‌روی

امام صادق علیه السلام فرمود: «ضَمِنْتُ لِمَنْ اِقْتَصَدَ اَنْ لَا يَفْتَقِرَ»؛^۱ ضمانت می‌کنم برای کسی که اقتصاد و میانه‌روی را مراعات کند، فقیر و تهیدست نگردد. همچنین امام علی علیه السلام در سفارش به فرزند بزرگوارش امام حسن علیه السلام می‌فرماید: «اَنْ يَهْلِكَ مَنْ اِقْتَصَدَ، وَ لَنْ يَغْتَقِرَ مَنْ زَهَدَ»؛^۲ کسی که میانه‌روی کند، هرگز هلاک نشود و کسی که زهد ورزد، هرگز فقیر نگردد. باز روایتی از حضرت محمد صلی الله علیه و آله وارد شده است که می‌فرماید: «ما عالَ مَنْ اِقْتَصَدَ»؛^۳ هر که میانه‌روی کند فقیر نشود. پس با میانه‌روی در خرج زندگی می‌توان زندگی در حد اعتدالی را برای خود و خانواده خود مهیا کرد. حضرت محمد صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «مَنْ قَدَّرَ رِزْقَهُ اللهُ وَ مَنْ بَدَّرَ حَرَمَهُ اللهُ»؛^۴ هر که اندازه نگه دارد خدایش روزی دهد و هر که اسراف کند خدایش محروم دارد.

باز حضرت محمد صلی الله علیه و آله در حدیث دیگری می‌فرماید: «مَنْ اِقْتَصَدَ اَغْنَاهُ اللهُ وَ مَنْ بَدَّرَ اَفْقَرَهُ اللهُ، وَ مَنْ تَوَاضَعَ رَفَعَهُ اللهُ، وَ مَنْ تَجَبَّرَ قَصَمَهُ اللهُ»؛^۵ هر که میانه‌روی کند خدا بی‌نیازش کند و هر که اسراف کند خدا فقیرش کند و هر که فروتنی کند خدایش بردارد و هر که بزرگی فروشد خدایش درهم شکند.

۲۰- جوینده

برای این که فقر از بین برود، فرد باید تلاش کند تا به آنچه می‌خواهد برسد همان طور که احادیث زیادی در این زمینه وارد شده است از جمله:

^۱ محمد محمدی ری‌شهری، میزان‌الحکمه، ج ۱۰، ص ۴۶۷۵

^۲ همان

^۳ مرتضی فرید تنکابنی، راهنمای انسانیت، ص ۵۱۵

^۴ همان، ص ۴۳

^۵ همان، ص ۴۴؛ با همین مضمون ورام ابن ابی‌فراس، مجموعه ورام، ج ۱، ص ۲۰۰

۱- حضرت محمد ﷺ فرمود: «مَنْ طَلَبَ شَيْئًا وَجَدَّ وَجَدًا»؛^۱ هر که چیزی بجوید و بکوشد، بیابد.

۲- حضرت محمد ﷺ فرمود: «مَنْ تَبَعَ الصَّيْدَ عَقَلَهُ»؛^۲ هر که به دنبال شکار رود آن را به دام آورد.

۳- حضرت محمد ﷺ فرمود: «مَنْ يَدِمَ قَرَعَ الْبَابِ يُوْشِكُ أَنْ يُفْتَحَ لَهُ»؛^۳ هر که به کوفتن در ادامه دهد بر او بگشایند.

۴- حضرت محمد ﷺ فرمود: «إِعْمَلُوا فِكْلَ مَيْسَرٍ لِمَا خُلِقَ لَهُ»؛^۴ کار کنید زیرا هر کسی آن چه را برای آن ساخته شده است بدست می آورد.

۲۱- نیکی به پدر و مادر

امام صادق عليه السلام فرمود: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُخَفِّفَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ فَلْيَكُنْ لِقَرَابَتِهِ وَصَوْلًا وَبِوَالِدَيْهِ بَارًا، فَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ هَوَّنَ اللَّهُ عَلَيْهِ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ وَلَمْ يُصِبْهُ فِي حَيَاتِهِ فَقْرٌ أَبَدًا»؛^۵ کسی که دوست دارد خداوند سختی های جان دادن را بر او سبک گرداند باید نسبت به خویشاوندانش زیاد صله رحم به جای آورد و به پدر و مادرش نیز نیکورفتار باشد. اگر چنین کند، پروردگار سختی های مرگ را بر او آسان می گرداند و در دوران زندگیش تهیدست نمی گردد.

^۱ عبدالرزاق گیلانی، مصباح الشریعه، ترجمه عبدالرزاق گیلانی، ص ۱۶

^۲ ابوالقاسم پاینده، نهج الفصاحه مجموعه کلمات قصار حضرت رسول ﷺ، ص ۷۳۹

^۳ علی مشکینی، تحریر المواعظ العدیدیه، ص ۶۳

^۴ مرتضی فرید تنکابنی، ص ۵۴۲

^۵ شیخ صدوق، امالی الصدوق، ص ۳۸۹

۲۲- صله رحم

رسول خدا ﷺ فرمود: «صِلَةُ الرَّحِمِ تَزِيدُ فِي الْعُمْرِ، وَتَنْفِي الْفَقْرَ»؛^۱ صله رحم، عمر را زیاد می کند، و فقر را از بین می برد. همچنین در حدیثی از امام علی علیه السلام به همین امر اشاره دارند و می فرمایند: «صِلَةُ الرَّحِمِ، مَثْرَاءٌ فِي الْمَالِ وَ مَنَسَاءَةٌ فِي الْأَجَلِ»؛^۲ صله رحم سبب افزایش مال و طول عمر است.

۲۳- شستشوی دست‌ها قبل و بعد از غذا

امام صادق علیه السلام فرمود: «الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ يَنْفِي الْفَقْرَ وَ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ»؛^۳ شستشوی دست‌ها قبل و بعد از غذا فقر را دور می گرداند و رزق را می افزاید. همچنین در حدیثی دیگر از ابو عبد الله علیه السلام: «الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ يَذْهَبَانِ الْفَقْرَ»؛^۴ وضو پیش از طعام و بعد از آن فقر و درویشی را می برد.

۲۴- خوردن غذاهایی که بیرون از سفره می ریزد

پیامبر خدا ﷺ به امیرالمؤمنین فرمود: «كُلْ مَا وَقَعَ تَحْتَ مَائِدَتِكَ فَإِنَّهُ يَنْفِي عَنْكَ الْفَقْرَ وَ هُوَ مُهُورٌ حَوْرٍ الْعَيْنِ وَ مَنْ أَكَلَهُ حُشِيَ قَلْبُهُ عِلْمًا وَ حِلْمًا وَ اِيْمَانًا وَ نَوْرًا»؛^۵ آنچه زیر سفره‌ات ریخت، خورد؛ زیرا این کار فقر را از تو دور می گرداند، مهریه حورالعین است و کسی که آن‌ها را بخورد دلش آکنده از دانش، بردباری، ایمان و نور می گردد.

^۱ محمد محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۴۶۷۵

^۲ علامه مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار، ج ۷۱، ص ۱۰۲

^۳ مکارم الاخلاق، ص ۱۴۰

^۴ شیخ صدوق، علل الشرائع، ج ۱، ص ۲۸۳

^۵ شیخ طبرسی، احمد عابدی، الآداب الدینیة للخزانة المعینیة با ترجمه عابدی، ص ۸۸

۲۵- سرکه

پیامبر گرامی ﷺ فرمود: «نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ مَا افْتَقَرَ بَيْتٌ فِيهِ الْخَلُّ»؛^۱ سرکه خوب خورشی است، خانه‌ای که در آن سرکه باشد فقیر نمی‌گردد.

۲۶- روزی دو بار مسواک زدن

امیرالمؤمنین علیه السلام از پیامبر خدا چنین نقل می‌کند: «مَنْ اسْتَاكَ كُلَّ يَوْمٍ مَرَّةً رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَمَنْ اسْتَاكَ كُلَّ صَلَاةٍ يُصَلِّيَهَا ثَوَابَ مِائَةِ رَكْعَةٍ وَاسْتَعْنَى عَنِ الْفَقْرِ»؛^۲ کسی که روزی یک بار مسواک بزند، پروردگار از او خشنود می‌شود و نیز اهل بهشت می‌گردد و کسی که روزی دو بار مسواک بزند، سنت و روش پیامبران علیهم السلام را ادامه داده است و خداوند در برابر هر نمازی که او می‌خواند، پاداش صد رکعت می‌دهد و از فقر و تهیدستی به سوی بی‌نیازی می‌رود.

۲۷- گرفتن ناخن

گرفتن ناخن به ویژه در روز پنج‌شنبه و جمعه، فقر را از بین می‌برد همان‌طور که امام صادق علیه السلام فرمود: «مَنْ قَصَّ أَظْفِيرَهُ يَوْمَ الْخَمِيسِ وَ تَرَكَ وَاحِدَةً لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ نَفَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ الْفَقْرَ»؛^۳ کسی که ناخن‌هایش را در روز پنج‌شنبه بگیرد و یک ناخن را برای روز جمعه بگذارد، خداوند فقر را از او دور می‌گرداند.

^۱ شیخ حسن فرزند شیخ طبرسی، مکارم الاخلاق، ص ۱۴۲

^۲ علامه مجلسی، بحار الانوار الجامعة الدور اخبار الائمة الاطهار، ج ۷۳، ص ۱۳۸

^۳ شیخ صدوق، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ص ۲۳

۲۸- کوتاه کردن شارب

امام صادق علیه السلام فرمود: «تَقْلِيمُ الْأَظْفَارِ وَالْأَخْذُ مِنَ الشَّارِبِ وَغَسْلُ الرَّأْسِ بِالْخَطْمِيِّ يَنْفِي الْفَقْرَ وَيَرْيِدُ فِي الرَّزْقِ»؛^۱ گرفتن ناخن، کوتاه کردن شارب و شستن سر با خطمی فقر را دور می گرداند و رزق را افزایش می دهد.

۲۹- شستشوی سر با خطمی

امام صادق علیه السلام فرمود: «غَسْلُ الرَّأْسِ بِالْخَطْمِيِّ أَمَانٌ مِنَ الصُّدَاعِ وَبَرَاءَةٌ مِنَ الْفَقْرِ وَطَهُورٌ لِلرَّأْسِ مِنَ الْحَزَاذَةِ»؛^۲ شستن سر با خطمی موجب ایمنی از سردرد، دوری از فقر و پاکیزگی سر، از شوره می باشد.

همچنین روایت شده است «غسل الرأس بالخطمی ینفی الفقر یزید فی الرزق»؛^۳ شستن سر با خطمی فقر را از بین می برد و رزق را زیاد می کند.

۳۰- شانه زدن

امام صادق علیه السلام فرمود: «الْمُشْطُ يَنْفِي الْفَقْرَ وَيَذْهَبُ بِالْدَاءِ»؛^۴ شانه زدن فقر را دور می گرداند و بیماری را از میان می برد.

۳۱- شانه زدن ریش بعد از هر وضو

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «تَسْرِيحُ الْحَى عَقِيبَ كُلِّ وُضُوءٍ يَنْفِي الْفَقْرَ»؛^۵ شانه زدن ریش بعد از هر وضو فقر را دور می گرداند.

^۱ شیخ حسن فرزند شیخ طبرسی، مکارم الاخلاق، ص ۶۴

^۲ شیخ صدوق، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ص ۱۹

^۳ شیخ طبرسی، احمد عابدی، الآداب الدینیة للخزانة المعینیة با ترجمه عابدی، ص ۶۳

^۴ شیخ حسن فرزند شیخ طبرسی، مکارم الاخلاق، ص ۷۱

^۵ همان، ص ۷۲

۳۲- استعمال گلاب

پیامبر خدا ﷺ فرمود: «إِنَّ مَاءَ الْوَرْدِ يَزِيدُ فِي مَاءِ الْوَجْهِ وَيُنْفِي الْفَقْرَ»؛^۱ به راستی که گلاب طراوت صورت را می‌افزاید و تهیدستی را دور می‌گرداند.

۳۳- استعمال روغن خوشبو

پیامبر خدا ﷺ حضرت محمد فرمود: «اللباسُ يُظهِرُ الْغِنَى وَالِدُّهُنُّ يُذْهِبُ الْبُؤْسَ وَالْإِحْسَانُ إِلَى الْمَمْلُوكِ يَكْتَبُ اللَّهُ بِهِ الْعَدْوُ»؛^۲ لباس، غنا را نمایان می‌کند و روغن خوشبو، فقر را می‌برد و نیکی با مملوک مایه سرشکستگی دشمن شود.

۳۴- در دست کردن انگشتری عقیق

امام رضا علیه السلام فرمود: «الْعَقِيقُ يُنْفِي الْفَقْرَ...»؛^۳ عقیق فقر را دور می‌گرداند.

۳۵- در دست کردن انگشتری فیروز

امام صادق علیه السلام فرمود: «مَنْ تَخْتَمَ بِالْفَيْرُوزِ لَمْ يَفْتَقِرْ كَفَّهُ»؛^۴ کسی که انگشتری فیروزه در دست کند تهیدست نگردد.

۳۶- در دست کردن انگشتری یاقوت به ویژه یاقوت زرد

امام صادق علیه السلام فرمود: پیامبر خدا ﷺ چنین فرمود: «التَّخْتُمُ بِالْيَاقُوتِ يُنْفِي الْفَقْرَ وَمَنْ تَخْتَمَ بِالْعَقِيقِ يُوْشِكُ أَنْ يُقْضَى لَهُ بِالْحُسْنَى»؛^۵

^۱ رضا توحیدی، وسعت رزق، ص ۸۳

^۲ مرتضی فرید تنکابنی، رهنمای انسانیت، ص ۲۳

^۳ عزیزالله عطاری، مسند الامام الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۳۶۴

^۴ شیخ طبرسی، احمد عابدی، الآداب الدینیة للخزانة المعینیة با ترجمه عابدی، ص ۱۷۲

^۵ شیخ حسن فرزند طبرسی، مکارم الاخلاق، ص ۸۷

در دست کردن انگشتری یاقوت، فقر را دور می گرداند، و کسی که عقیق در دست کند، امید است عاقبت به خیر گردد.

همچنین در مورد انگشتری یاقوت زرد پیامبر خدا ﷺ فرمود: «مَنْ تَخَتَّمَ بِالْيَاقُوتِ الْأَصْفَرِ لَمْ يَفْتَقِرْ»؛^۱ کسی که انگشتری یاقوت زرد در دست کند فقیر نگردد.

۳۷- در دست کردن انگشتر زمرد

پیامبر خدا ﷺ فرمود: «الَّتَخَتَّمُ بِالزُّمُرْدِ يَنْفَى الْفَقْرَ»؛^۲ در دست کردن انگشتری زمرد فقر را دور می گرداند.

۳۸- نوشتن ماشاءالله لا قوه الا بالله، استغفر الله بر انگشتری

امام صادق عليه السلام فرمود: «مَنْ كَتَبَ عِزْلَى خَاتَمِهِ مَا شَاءَ اللَّهُ، لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، أَمِنَ مِنَ الْفَقْرِ الْمُدْفِعِ»؛^۳ کسی که بر انگشترش بنویسد: ماشاء الله، لا قوه الا بالله، استغفر الله از فقر شدید ایمن گردد.

۳۹- به دست گرفتن عصا

پیامبر خدا ﷺ فرمود: «حَمَلُ الْعَصَا يَنْفِي الْفَقْرَ وَ لَا يُجَاوِرُهُ الشَّيْطَانُ»؛^۴ برداشتن عصا فقر را دور می گرداند.

^۱ همان، ص ۸۹

^۲ شیخ حسن فرزند شیخ طبرسی، مکارم الاخلاق، ص ۸۹

^۳ ثواب الاعمال، ص ۹۹؛ رضا توحیدی، ص ۸۵

^۴ مکارم الاخلاق، ص ۲۴۴

۴۰- روفتن خانه

امام باقر علیه السلام فرمود: «كُنْسُ الْبَيْتِ يَنْفِي الْفَقْرَ»؛^۱ روفتن خانه فقر را دور می کند.

۴۱- روشن کردن چراغ پیش از غروب

حضرت رضا علیه السلام فرمود: «اسْرَاجُ السَّرَاجِ قَبْلَ أَنْ تَغِيبَ الشَّمْسُ يَنْفِي»؛^۲ روشن کردن چراغ، پیش از این که خورشید غروب کند، فقر را دور می گرداند.

۴۲- نامگذاری فرزندان به نامهای مقدس

سلیمان جعفری می گوید: از حضرت موسی بن جعفر علیه السلام شنیدم که می فرمود: «لَا يَدْخُلُ الْفَقْرُ بَيْتًا فِيهِرَ اسْمُ مُحَمَّدٍ أَوْ أَحْمَدَ أَوْ الْحَسَنِ أَوْ الْحُسَيْنِ أَوْ طَالِبٍ أَوْ عَبْدِ اللَّهِ أَوْ فَاطِمَةَ مِنْ النِّسَاءِ»؛^۳ فقر داخل نمی شود به خانه‌ای که در آن نام محمد یا احمد یا حسین یا طالب یا عبدالله یا از زن‌ها فاطمه باشد.

۴۳- عبادت

حضرت محمد صلی الله علیه و آله می فرمایند: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ يَا بَنَ آدَمَ تَضَرَّغْ لِعِبَادَتِي أُمَّلَاءَ صَدْرَكَ غَنِيًّا وَ أَسَدًا فَفَقْرَكَ وَالْإِلَّا تَفْعَلْ مَلَأْتُ يَدَيْكَ شُغْلًا وَ لَمْ أَسُدَّ فَفَقْرَكَ»؛^۴ خداوند صدرا گوید آمیزاد وقت خود را صرف عبادت من کن تا سینه تو را از بی نیازی پر کنم و فقر را از تو دور سازم و اگر چنین نکنی تو را سخت به دنیا مشغول سازم و فقر را از تو دور نکنم.

^۱ علامه مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار، ج ۷۳، ص ۱۷۷

^۲ رضا توحیدی، وسعت رزق، ص ۸۶

^۳ ابن فهد حلّی، عدة الداعی و نجاح الساعی، ص ۸۸

^۴ مرتضی فرید تنکابنی، رهنمای انسانیت، ص ۵۱۳

همچنین پیامبر اکرم ﷺ در حدیثی دیگر می فرمایند: «... وَ اَنْتَظَرُ الْفَرَجَ مِنْ اَللّٰهِ عَزَّ وَ جَلَّ عِبَادَةً»^۱ ... انتظار گشایش از طرف خداوند، عبادت است.

۴۴- دو رکعت نماز

مرحوم محدث طبرسی در کتاب مکارم الاخلاق می نویسد: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ اِذَا اَصَابَتْ اَهْلَهُ خِصَاصَةٌ نَادَى اَهْلَهُ: يَا اَهْلَاهُ صَلُّوا صَلُّوا»^۲ پیامبر خدا ﷺ هرگاه می دید خاندانش نیازمند شدند، صدا می زد: خاندانم! نماز بخوانید، نماز بخوانید.

۴۵- نماز شب

مردی خدمت امام صادق علیه السلام شرفیاب شد و به شدت از نیازمندی خود شکایت کرد به گونه ای که نزدیک بود از گرسنگی شکوه کند. امام صادق علیه السلام به او فرمود: ای مرد! آیا نماز شب می خوانی؟ پاسخ داد: آری. حضرت رو به اصحاب کرد و فرمود: «كَذِبَ مَنْ زَعَمَ اَنَّهُ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ وَيَجُوعُ بِالنَّهَارِ، اِنَّ اَللّٰهَ ضَمِنَ بِصَلَاةِ اللَّيْلِ قَوْتِ النَّهَارِ»^۳ کسی که گمان کند نماز شب می خواند و در روز گرسنه می ماند به خطا رفته است، زیرا خداوند رزق روز را به وسیله نماز شب ضمانت کرده است.

همچنین در حدیثی از ابی عبدالله علیه السلام است که ایشان فرمودند: «اِنَّ الرَّجُلَ لِيَكْذِبَ الْكُذْبَةَ فَيَحْرِمُ بِهَا صَلَاةَ اللَّيْلِ فَاِذَا حُرِمَ صَلَاةَ اللَّيْلِ حُرِمَ بِهَا الرِّزْقُ»^۴ شخص یک دروغ می گوید و به واسطه آن از خواندن نماز شب محروم می گردد و وقتی از نماز شب محروم شد، از روزی و رزق نیز محروم می گردد.

^۱ همان، ص ۱۴۹

^۲ مکارم الاخلاق، ص ۳۳۴

^۳ شیخ صدوق، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ص ۴۲

^۴ علامه مجلسی، بحار الانوار الجامعة الدرر اخبار الانمه الاطهار، ج ۶۹، ص ۲۶۰

۴۶- نماز استغفار

پیامبر خدا ﷺ فرمود: «إِذَا رَأَيْتَ فِي مَعَاشِكَ ضَيْقًا وَفِي أَمْرِكَ الْتِيَاثًا فَأَنْزِلْ حَاجَتَكَ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تَدْعُ صَلَاةَ الْإِسْتِغْفَارِ وَهِيَ رَكْعَتَانِ تَفْتَحُ الصَّلَاةَ وَتَقْرَأُ الْحَمْدَ وَإِنَّا أَنْزَلْنَاهُ مَرَّةً فِي كُلِّ رَكْعَةٍ، ثُمَّ تَقُولُ بَعْدَ الْقِرَاءَةِ اسْتَغْفِرُ اللَّهُ خَمْسَ عَشْرَةَ مَرَّةً. ثُمَّ تَرْكَعُ فَتَقُولُهَا عَشْرًا عَلَى هَيْئَةِ جَعْفَرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُصَلِّحُ اللَّهُ لَكَ شَأْنَكَ كُلَّهُ»؛^۱ هر گاه در زندگانت تنگی و در کارت پیچیدگی دیدی، حاجت را از خدا بخواهد و نماز استغفار را ترک نکن، و آن دو رکعت است، بدین صورت که نماز را شروع می کنی و در هر رکعت سوره حمد و انا انزلنا را یک مرتبه می خوانی، بعد پانزده مرتبه می گویی اسْتَغْفِرُ اللَّهُ سپس به رکوع می روی و آن را ده مرتبه می گویی همانند نماز حضرت جعفر رضی الله عنه که در این صورت خداوند تمامی کار(های) تو را اصلاح می کند.

۴۷- نماز رفع فقر

میسر می گوید: نزد امام صادق عليه السلام بودم که یکی از اصحاب خدمت حضرت شرفیاب شد و عرض کرد: فدایت! من فقیر و تهیدست هستم. حضرت به او فرمود: روز چهارشنبه، پنجشنبه و جمعه را روزه بگیر، هنگامی که ظهر روز جمعه فرارسید از بالای بام منزلت یا در صحرا جایی که هیچ کس تو را نبیند، پیامبر خدا ﷺ را زیارت کن. سپس در همان جا دو رکعت نماز بخوان. آن گاه دست راست را روی دست چپ بگذار، رو به قبله بر دو زانو بنشین و این دعا را بخوان: «اللَّهُمَّ أَنْتَ أَنْتَ! انْقَطَعَ الرَّجَاءُ إِلَّا مِنْكَ وَخَابَتِ الْأُمَالُ إِلَّا نِيكَ، يَا ثِقَّةَ مَنْ لَا ثِقَّةَ لَهُ لَا ثِقَّةَ لِي غَيْرِكَ اجْعَلْ لِي مِنْ أَمْرِي فَرَجًا وَمَخْرَجًا وَأَرْزُقْنِي مِنْ حَيْثُ أَحْتَسِبُ وَمِنْ حَيْثُ لَا أَحْتَسِبُ»، سپس بر زمین سجده کن و بگو «یا

^۱ مکارم الاخلاق، ص ۳۲۸؛ رضا توحیدی، ص ۸۹

مَغِيثُ اجْعَلْ لِي رِزْقًا مِنْ فَضْلِكَ» اگر چنین کنی، داخل روز شنبه نمی شود، جز با رزق و روزی جدید و تازه‌ای.^۱

قرائت قرآن

۴۸- سوره واقعه

پیامبر ﷺ فرمود: «هر کس که هر شب سوره واقعه را بخواند هرگز دچار فقر و نیازمندی نمی گردد».^۲

۴۹- سوره اخلاص

پیامبر خدا ﷺ فرمود: «مَنْ قَرَأَ (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) كُلَّ يَوْمٍ لَمْ يَفْتَقِرْ أَبَدًا»؛^۳ کسی که سوره قل هو الله احد را هر روز بخواند هرگز دچار فقر نمی شود.

۵۰- سوره دخان

پیامبر گرامی ﷺ فرمود: «... إِذَا كُتِبَتْ وَ جُعِلَتْ فِي مَوْضِعٍ فِيهِ تِجَارَةٌ رِبْحَ صَاحِبِهَا وَ كَثَرَ مَالُهُ سَرِيعًا»؛^۴ اگر این سوره (دخان) نوشته و در جایی که معامله انجام می شود نهاده شود، سوداگر آن، سود می برد و مالش به زودی افزایش می یابد.

^۱ مکارم الاخلاق، ص ۳۳۳؛ رضا توحیدی، ص ۹۱؛ نمازهای دیگری نیز است که برای اطلاع بیشتر به کتاب رضا توحیدی، ص ۸۸ به بعد رجوع شود.

^۲ رضا توحیدی، ص ۹۸

^۳ مستدرک الوسائل، ج ۴، ص ۲۸۵؛ رضا توحیدی، ص ۱۰۲

^۴ رضا توحیدی، وسعت رزق، ص ۱۸۴

نتیجه

دین اسلام، دینی است کامل که تمام دستورات زندگی خود را در ابعاد مختلف بیان کرده است و فقط به مسائل عبادی نپرداخته است بلکه در هر زمینه‌ای سخنی و راهکاری دارد که با اطاعت از آن می‌توان زندگی سعادت‌مند در دنیا و آخرت داشته باشیم.

افرادی که از فقر و نداری ناراحت هستند اگر با رعایت مواردی که در تحقیق از معصومین روایت شده است را عمل کنند به یاری خداوند از فقر و تنگدستی نجات پیدا می‌کنند.

پیشنهاد می‌شود این احادیث از لحاظ عملی نیز بررسی شود.

فهرست منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- پاینده، ابوالقاسم، **نهج الفصاحه مجموعه کلمات قصار حضرت رسول ﷺ**، تهران، دنیای دانش، ۱۳۸۲ش
- ۳- توحیدی، رضا، **وسعت رزق**، قم، زمینه سازان ظهور امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۳۸۷
- ۴- دیلمی، شیخ حسن، **ارشاد القلوب الی الصواب**، قم، شریف رضی، ۱۴۱۲ق
- ۵- شریف الرضی، محمد بن حسین، **نهج البلاغه**، محمد دشتی، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۸۴
- ۶- شیخ الاسلامی، سیدحسین، **گفتار امیرالمؤمنین علی علیه السلام**
- ۷- شیخ حسن فرزند شیخ طبرسی، **مکارم الاخلاق**، قم، شریف رضی، ۱۳۷۰ش
- ۸- شیخ صدوق، **امالی صدوق**، بیروت، اعلمی، ۱۴۰۰ق
- ۹- شیخ صدوق، **ثواب الاعمال و عقاب الاعمال**، قم، دار الرضی، ۱۴۰۶ق
- ۱۰- شیخ صدوق، **علل الشرایع**، محمدجواد ذهنی تهرانی، قم، مؤمنین، ۱۳۸۰
- ۱۱- شیخ صدوق، **من لا یحضره الفقیه**، قم، جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ق، چاپ دوم
- ۱۲- شیخ طبرسی، احمد عابدی، **الآداب الدینیة للخزانه المعینیة**، با ترجمه عابدی، قم، زائر، ۱۳۸۰
- ۱۳- صابری یزدی، علی رضا، محمدرضا انصاری مجلاتی، **الحکم الزاهره**، با ترجمه انصاری، قم، مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۵ش، چاپ دوم
- ۱۴- عطاردی، عزیزالله، **مسند الامام الرضا علیه السلام**، مشهد، آستان قدس، ۱۴۰۶ق
- ۱۵- علامه حلی، ابن فهد، **عده الداعی و نجاح الساعی**، قم، دارالکتاب اسلامی، ۱۴۰۷ق

- ۱۶- علامه مجلسی، بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار، تهران، اسلامیه، ۴۲ جلد، چاپ مکرر
- ۱۷- فرید تنکابنی، مرتضی، رهنمای انسانیت، چاپ دوم، ۱۳۷۶، دفتر نشر فرهنگ اسلام
- ۱۸- قضاعی، قاضی، شهاب الاخبار با ترجمه، تهران، مرکز انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۱ش
- ۱۹- گیلانی، عبدالرزاق، مصباح الشریعه، ترجمه عبدالرزاق گیلانی، تهران، پیام حق، ۱۳۷۷ش
- ۲۰- لقمانی، احمد، رزق، روزی، رفاه، قم، بهشت بینش، ۱۳۸۱
- ۲۱- مجدی، سید عطاءالله، گل های جاویدان (هزار کلمه قصار)، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۹ش
- ۲۲- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ویرایش سوم، قم، دارالحدیث، ۱۳۷۷
- ۲۳- مشکینی، علی، تحریر المواعظ العدیدیه، چاپ هشتم، قم، الهادی، ۱۴۲۴ق
- ۲۴- ورام ابن ابی فراس، مجموعه ورام (تنسیه الخواطر)، قم، مکتبه فقیه، بی تا